

Naturskyddsföreningen

Operation Giftfri Förskola och Miljögifter i Vardagen

Varmt välkomna!

- Om projektet “Operation giftfri förskola”
- Vilka är Naturskyddsföreningen och Kemikalienätverket?
- Bakgrund till dagens situation
- Exempel på varor, prylar och material att undvika
- Vad kan Du göra?
- Diskussion och frågor

Sveriges största miljöorganisation

Naturskyddsföreningen

- Bildad 1909, ideell, demokratisk och politiskt obunden
- Ca 190 000 medlemmar!
- 24 länsförbund
- Ca 270 kretsar på kommunal nivå
- 5 nationella nätverk i sakfrågor
- Ca 50 samarbetsorganisationer i Afrika, Asien och Sydamerika

Vad och hur gör vi?

- Räddar naturens liv...
- Främjar människans hälsa...
- Verkar för global solidaritet...

Genom:

- Politisk påverkan
- Naturkänsla
- Konsumentmakt

Kemikalienätverket

- Nationellt nätverk sedan 2003. Över 800 medlemmar som delar intresse, utbyter kunskaper, och/eller genomför aktiviteter.
- 6 lokala arbetsgrupper hittills.
- Ideellt arbetande styrgrupp & anställd projektkoordinator på deltid.
- Verkar för att öka kunskapen samt minska användningen av miljö- och hälsofarliga kemikalier, genom bl a. rapporter, mediautspel & utbildningsmaterial.
- Har Nyhetsbrev, facebook & twitter.
- Starta lokala arbetsgrupper, ha aktiviteter, ge tips på vad man kan göra själv.
- Driver ”Operation Giftfri Förskola” under 2013-2014.

Operation Giftfri Förskola

Drivs av Naturskyddsföreningen och de aktiva i föreningens Kemikalienätverk, för att:

- Få en kunskapsbas om miljögifter på förskolor
- Påverka politiker, kommuner (upphandling och inköp), förskolechefer, att ta bättre medvetna val och beslut
- Presentera förbättringsåtgärder
- Väcka medvetenheten hos beslutsfattare och allmänhet om att vardagsprodukter kan läcka farliga kemikalier
- Väcka medvetenheten hos allmänhet att aktiva medvetna val kan reducera farliga kemikalier i inomhusmiljö

Vad gör vi i projektet “giftfri förskola”?

- **Inventering** – 100 förskolor i minst 15 kommuner. En eller två personer besöker förskolan, går runt i lokalerna och fyller samtidigt i ett medhavt formulär (april–aug 2013)
- **Information** – denna presentation hålls för personal och/eller föräldrar om så önskas
- **Sammanställning av resultat** – resultaten rapporteras in och anonymiseras, därefter sammanställs de av projektgruppen
- **Synas i media** – resultaten används för att påverka beslutsfattare och för att väcka intresse och ge kunskap till allmänheten
- **Återbesök** – de sammanställda resultaten meddelas och informationsmaterial med förslag till förbättringar delas ut (nov-dec 2013)

Bakgrund till dagens situation

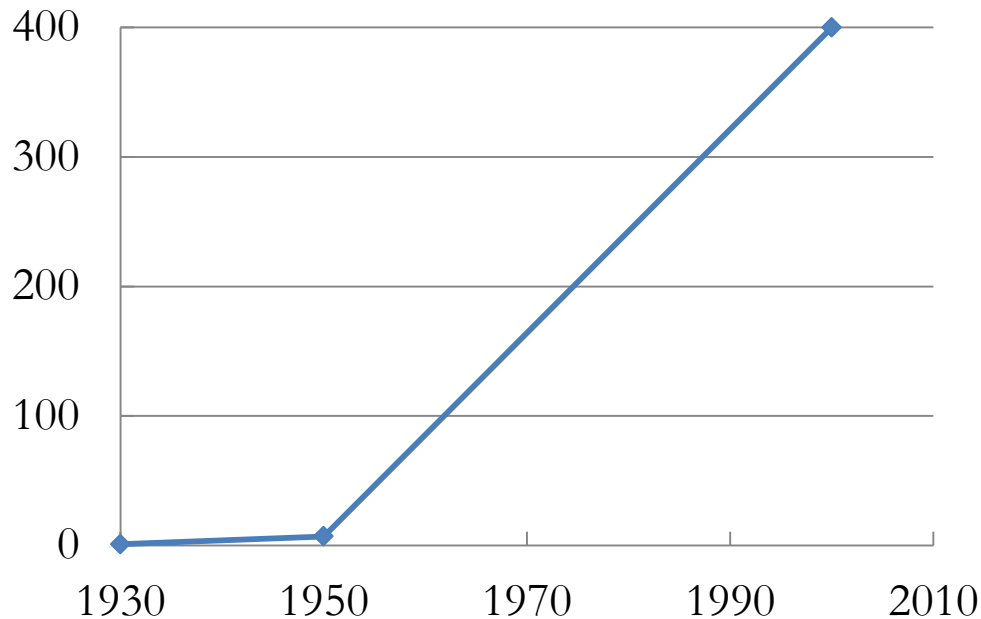
- Förr använde vi naturliga ämnen och råvaror, såsom mineralpigment, trä, ull, linoljefärger mm. Även här fanns problem, tex färgpigment.
- På 1900-talet ”uppfanns” en massa nya ämnen från råolja, vilket var billigt. Kemikalieindustrin växte till att bli den numera lönsammaste industrin inom OECD-länderna.
- Ca 145.000 ämnen är registrerade inom europeiska kemikalielagstiftningen. 30.000-40.000 ämnen används på marknaden. De allra flesta ämnena har inte genomgått riskbedömning. Hur dessa ämnen påverkar människor, djur och natur hinner vet vi alltså inte.

Echa – EU:s kemikalieinspektion.

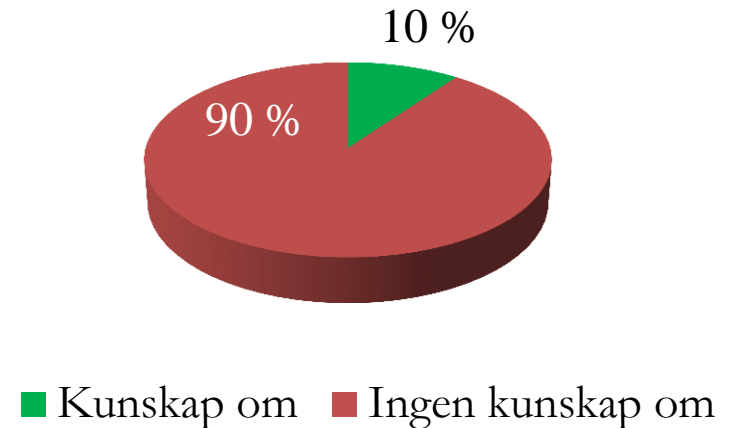

Kemikalieindustrins utveckling

I världen tillverkas många miljoner ton kemikalier per år

Kunskap saknas även för vanliga kemikalier som det används mer än 1000 ton/år av inom EU

Ref: Den flamsäkra katten.

Vad gör vissa ämnen farliga eller giftiga?

Miljöfarlig

- Kan bl.a. påverka DNA:t – **CMR**
- Kan påverka hormonsystem – **EDC**
- Kan vara väldigt stabila – **persistenta**, t ex. **PBT**
- Kan anrikas – **bioackumulerande**, t ex **PBT**
- Kan påverka djur och växter negativt – **miljöfarliga**

Hälsoskadlig/
Irriterande

Mycket giftig/
Giftig

CMR = **C**ancerogena, **M**utagena eller **R**eproduktionsstörande

EDC = hormonstörande ämnen, sämre fertilitet, folkhälsosjukdomar

PBT = **P**ersistenta/svåra att bryta ned, **B**ioackumulerande, **T**oxiska

Bioackumulerande = ansamlas i naturen, tas upp av levande organismer

Toxiska = giftiga

Miljögifter i inomhusmiljö

– vad är problemet?

Mycket pekar på att miljögifter har en betydande påverkan på:

- fetma, diabetes, hjärt- och kärlsjukdomar, Alzheimer, Parkinson, hormonrelaterad cancer, svårare att få barn, tidigare pubertet, missbildningar på könsorgan, inlärningssvårigheter, bokstavssjukdomar, autism, infektioner, astma, autoimmuna sjukdomar.

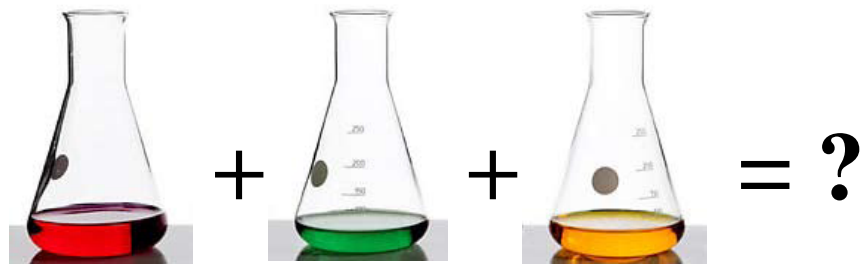
Ref: tex State of the Science of Endocrine Disruptive Chemicals.
WHO/UNEP 2013

Gränsvärden

- “Dosen avgör giftigheten” gäller oftast och vår lagstiftning utgår från det
- MEN hormonstörande ämnen följer inte denna regel

Cocktaileffekten

- $1+1+1=5$: Kombinationer av ämnen är ofta giftigare än förväntat
- Antalet kemikalier som används i EU ger oändliga kombinationsmöjligheter
- Dagens gränsvärden är satta ämne för ämne, inte för kombinationer

”Rädda mannen” – Naturskyddsföreningens rapport, 2011.

Var i vår vardag kan farliga kemikalier hittas?

- Plast
- Byggmaterial
- Färger och lacker
- Rengöringsprodukter
- Möbler och textilier
- Elektronik
- Avgaser
- m.m...

- Kläder och skor
- Hygienprodukter
- Mat och förpackningar
- Köksredskap
- Leksaker
- Skor, väskor, smycken
- m.m...

Ref: www.kemi.se, www.slv.se

Miljögifter

– barnen mest utsatta?

- Miljögifter som finns i vardagsprodukter kan till slut hamna i damm.
- Barn rör sig nära golvet – och dammet. Suger på fingrar och leksaker.
- Barn har mindre kroppsmassa än vuxna = högre belastning vid samma exponering som vuxna.
- Hormonstörande ämnen – gränsvärden ifrågasätts. Mycket låga halter kan vara problematiska, särskilt för barn under utveckling.

Vad kan du göra själv?

Försök:

- Välja miljömärkta produkter!
- Köpa second hand.
- Använda mindre mängder av allt.
- Sortera sopor
- minska spridningen

Bra Miljöval

Svenska Naturskydds-föreningens miljömärkning av kemikalier, transporter och el mm.

Svanen. Miljömärke instiftat av Nordiska Ministerrådet.

EUs miljömärke EU-blomman.

KRAV, kontrollföreningen för ekologisk odling.

MSC. Internationell Märkning för fisk och skaldjur.

EUs märkning för ekologiskt jordbruk.

TCO-märkning av kontors- och IT-produkter.

FSC för trä- och skogsprodukter.

GOTS för ekologiska textilier.

Göra själv: Lekrum

- Plastbanta! Ta framförallt bort mjuk plast och plastleksaker tillverkade före 2007. Undvik elektroniska apparater, som TV och dator, i sovrum.
- Fingerfärg, slime, tatueringar, ”barnsmink”, självlysande saker mm är hudnära produkter. Undvik gärna eller läs innehållsförteckningen!
- Det kan vara bättre med leksaker tillverkade inom EU – strängare lagar, bättre kontroll.
- Gör rummet lättstädat – miljögifterna samlas i dammet.
- Hur många leksaker behöver ett barn? Satsa på få men bra. Lägg undan och alternera! Ge upplevelser istället för saker.

10 snabba tips

---

1. **Var ute mycket!** (utomhusluften är normalt renare)
2. **Köp miljömärkt & KRAV** (krav på kem.innehåll, rester av bekämpningsmedel)
3. **Dra ned på snabbmat och halvfabrikat, värm ej mat i plast** (kem. i förpackn., tillsatser).
4. **Undvik att köpa plastprylar & kasta gamla plastsaker** (kan läcka farliga kemikalier).
5. **Byt ut teflonpannorna, helst till gjutjärn** (perfluorerade ämnen används vid tillverkningen, och dessa har otroligt lång nedbrytningstid i naturen).
6. **Dammsug, fuktorka och vädra ofta** (kemikalier samlas i damm).
7. **Undvik fet fisk från Östersjön och håll koll på insjöfisken** (kemikalier ansamlas).
8. **Tvätta all nyköpt textil** (rester av kemikalier från tillverkning och lagring samt frakt).
9. **Välj parfymfritt & undvik farliga hårfärger** (kan ge allergier och vara hormonstörande).
10. **Banta badrums- och städsåpet & ta bort sprayburkar** (behövs allt?, mindre i kroppen).

Göra själv: Kök & bad

- Använd trä, rostfritt och glas
- Undvik plast, särskilt kombinationen livsmedel+mat+barn.
- Låt barnen ha porslin/glas tallrikar och muggar. Även små barn.
- För utflykter finns rostfria flaskor och tallrikar
- Undvik konservburkar och tuber av metall, välj tetra och glas
- Byt ut teflonpannor mot gjutjärnspannor
- Köp inte antibakteriella varor
- Använd parfymfria hygienprodukter, disk- och tvättmedel
- Undvik PVC-plast som kan finnas i duschdraperier, våtrumstapeter, plastgolv och badleksaker

Göra själv: Skor, kläder, möbler & elektronik

- Köp miljömärkt.
- Köp second hand (ej stoppade möbler).
- Undvik plastiga tryck på kläder.
- Välj impregneringar på ytterkläder och skor fria från perfluorerade ämnen, dvs. undvik GoreTex-liknande material. (Några klädmärken har.)
- Många möbler (t.ex. soffor, madrasser), gardiner mm, är behandlade med farliga flamskyddsmedel. Fråga efter icke-flamskyddade!
- Elektronikprylar (TV, stereo, mobil mm) läcker flamskyddsmedel och ftalater, ha dem i ett väl ventilerat rum och inte i sovrummet
- Gamla mobiltelefoner och annan elektronik är avfall – inte leksaker!

Vad kan förskolan göra?

- Vistas mycket utomhus!
- Tänk på hur maten/råvarorna kommer förpackade, välj ekologiskt, servera maten på porslin/glas/rostfritt. Använd inte plastkärl om mat värms i mikrovågsugn. Undvik plastredskap vid tillagningen.
- Se över lekmateriel så som färg, lim, pysselgrejer, leksaker och ta bort gamla plastleksaker, särskilt de som är mjukgjorda.
- Ställa krav vid inköp och upphandlingar.
- Försöka undvika möbler, madrasser, gardiner mm flamskyddade med bromerade/klorerade flamskyddsmedel.
- Välj miljömärkta städ- och hygienprodukter, och undvik platshandskar i vinyl.
- Försök att på sikt byta ut plastgolv av PVC.

Vill du veta mer?

- **Den flamsäkra katten** – Naturskyddsföreningens årsbok, 2012
- **Från God morgon till Bolibompa** en rapport om barn och plast. Naturskyddsföreningen, 2012
- **Den onda badankan** – Katarina Johansson, 2013
- **Handla rätt för en giftfri barndom** – Anne Lagerqvist, Christine Ribbing och Karin Wallis, 2012
- **Badskumt** – Katarina Johansson, 2011
- **Förgiftad** – Smith & Lorie, 2010
- **Bestulna på framtiden** – Theo Colborn, John Peterson Myers och Dianne Dumanoski, 1997
- **Impotensmadrassen** – Monica Kauppi, 2009

Vad du och jag kan göra – tillsammans!

- Var och en - minska hur mycket vi utsätter oss själva för.
- Tillsammans - genom att organisera oss, påverka politiska beslut och lagstiftning, samt vad som finns på marknaden. Vår konsumentmakt spelar roll!
- Gå med i Naturskyddsföreningen – ju fler desto mer påverkan! Bli aktiv i Kemikalienätverket och/eller kretsens kemikaliearbetsgrupp.
kemikalienatverket@naturskyddsforeningen.se
- Nätverket eller arbetsgruppen kan t ex inventera, skicka in Medborgarförslag, insändare, artiklar, anordna föredrag och/eller studiecirklar.
- Fråga efter inköbspolicy hos privat eller offentlig verksamhet t ex på: skolan, gymmet, affären, etc.
- Utnyttja 45-dagars regeln! Du har rätt att få veta av butiken om varan innehåller något särskilt farligt ämne (www.kemi.se/sv/Innehall/Nyheter/Konsumenter-har-ratt-till-information-om-farliga-amnen-i-varor/)

Ge oss kraft
att förändra
Pg.901909-2

Naturskyddsföreningen

www.naturskyddsforeningen.se